

6. Bekh, H.V., & Kucheriavenko, M.P. (2006). *Finansove pravo Ukrainy*. [Financial law of Ukraine]. Yurinkom Inter. 319. [in Ukrainian].
7. *Biudzhetni kodeks Ukrainy*. (2010, July 8). [Budget Code of Ukraine]. *Zakon Ukrainy № 2456-VI* Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2456-1> [in Ukrainian].
8. Andriiko, O.F. (2004). *Derzhavnyi kontrol v Ukraini: orhanizatsiino-pravovi zasady*. (2004). [State control in Ukraine: organizational and legal foundations]. K.: Nauk. dumka; IDP NAN Ukrainy, 304. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 8.05.2021

УДК 349.3

Щербатюк Олексій Олегович
e-mail: oleksii.shcherbatiuk@gmail.com

ЮРИДИЧНІ ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ОСІБ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ НА ЗДОБУТТЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

В даній науковій статті висвітлено юридичні гарантії забезпечення права осіб з обмеженими можливостями на здобуття вищої освіти. Запропоновано дієві кроки, які сприятимуть гарантуванню права осіб з обмеженими можливостями на здобуття вищої освіти.

Нормами національного законодавства визначено, що особа з особливими освітніми потребами - особа з інвалідністю, яка потребує додаткової підтримки для забезпечення здобуття вищої освіти.

Для оптимізації процесу здобуття особами з особливими потребами вищої освіти, безумовним, є впровадження та сприяння подальшому розвитку глобалізаційних процесів, розвитку відео зв'язку, застосування та популяризація мультимедійних технологій тощо, що допоможе покращити процес навчання.

Автором внесено пропозиції, що органам публічної адміністрації для забезпечення права осіб з обмеженими можливостями на здобуття вищої освіти необхідно здійснити наступні кроки: 1. закріплення на законодавчому рівні положень, які зобов'язують заклади вищої освіти організувати навчальний процес так, щоб навчання осіб з особливими освітніми потребами здійснювалося за спеціальними освітніми програмами з використанням спеціальної учбово-навчальної літератури та засобів навчання; 2. створення у структурі вищих навчальних закладів спеціальних навчально-реабілітаційних підрозділів; 3. організація курсів підвищення кваліфікації серед науково-педагогічного персоналу для здобуття спеціальних навичок подання навчального матеріалу студентам з числа осіб з обмеженими можливостями; 4. запровадження варіативного підходу та спеціальне обладнання навчальних аудиторій з вільним доступом до них осіб з особливими потребами; 5. запровадження дієвої державної концепції інклюзивного навчання на загальнодержавному рівні; 6. розроблення та прийняття програм перспективного розвитку щодо задоволення особливих освітніх потреб осіб з інвалідністю; 7. дієва інформаційна політика популяризації інклюзії з метою створення необхідних умов для зміни негативних стереотипів і ставлення до неповносправних людей в українському суспільстві на основі досягнення соціальної солідарності і соціальної справедливості.

Ключові слова: особа з обмеженими можливостями, вища освіта, конституційне право, інклюзивне навчання, дуальне навчання.

Shcherbatiuk O. LEGAL GUARANTEES OF ENSURING THE RIGHTS OF PERSONS WITH LIMITED OPPORTUNITIES TO OBTAIN HIGHER EDUCATION

This scientific article highlights the legal guarantees of ensuring the right of persons with disabilities to obtain higher education. Effective steps are proposed that will contribute to guaranteeing the right of persons with disabilities to obtain higher education.

According to the norms of national legislation, a person with special educational needs is a person with a disability who needs additional support to ensure obtaining a higher education.

In order to optimize the process of obtaining higher education by persons with special needs, it is imperative to implement and promote the further development of globalization processes, the development of video communication, the use and popularization of multimedia technologies, etc., which will help improve the learning process.

The author made suggestions that public administration bodies should take the following steps in order to ensure the right of persons with disabilities to obtain higher education: 1. enshrine at the legislative level the provisions that oblige higher education institutions to organize the educational process in such a way that the education of persons with special educational needs were carried out according to special educational programs with the use of special teaching and learning literature and teaching aids; 2. creation of special educational and rehabilitation units in the structure of higher educational institutions; 3. organization of advanced training courses among scientific and pedagogical staff to acquire special skills in presenting educational material to students from among persons with disabilities; 4. introduction of a variable approach and special equipment of educational classrooms with free access to them for persons with special needs; 5. introduction of an effective state concept of inclusive education at the national level; 6. development and adoption of prospective development programs to meet the special educational needs of persons with disabilities; 7. an effective informational policy for the promotion of inclusion in order to create the necessary conditions for changing negative stereotypes and attitudes towards disabled people in Ukrainian society on the basis of achieving social solidarity and social justice.

Key words: a person with disabilities, higher education, constitutional law, inclusive education, dual education.

Постановка проблеми. Одним з конституційних прав людини і громадянина є право на освіту, в
Випуск 10. Спецвипуск. 2021

той же час, не допускається обмеження даного права за ознакою інвалідності. Слід відзначити, що громадяни з інвалідністю є серед усіх верств населення будь-якого суспільства. Це люди з такими вадами здоров'я, як ураження опорно-рухового апарату та центральної і периферичної нервової системи; психічними захворюваннями та розумовою відсталістю; ураженнями органів слуху та зору; ураженнями внутрішніх органів; онкологічними захворюваннями. Кількість осіб з особливими потребами постійно зростає, хоча причини і наслідки інвалідності можуть бути різними: зумовленими як неоднаковими соціально-економічними обставинами, так і різним ступенем забезпечення державами добробуту своїх громадян. Нині можна говорити про глобальний характер проблеми інвалідності – в усьому світі ті чи інші можливості обмежено приблизно в кожній десятій людині (650 млн людей), з них майже 470 млн осіб працездатного віку [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі аспекти проблеми доступу осіб з обмеженими можливостями до здобуття вищої освіти частково досліджувалися Кравченко М. В. «Актуальні проблеми соціального захисту інвалідів в Україні»; проблеми соціальної адаптації осіб з обмеженими потребами при здобутті вищої освіти були предметом дослідження В.С. Церклевича «Реалізація права на отримання вищої освіти молоддю з обмеженими функціональними можливостями у зарубіжній практиці» та І.Л. Булик «Адміністративно-правове забезпечення права на освіту інвалідів».

Мета статті – розкрити основні юридичні гарантії забезпечення права осіб з обмеженими можливостями на здобуття вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відзначимо, що на сьогодні в Україні в системі вищих навчальних закладів особи з: I групою інвалідності не здобувають вищу освіту взагалі (такі особи нездатні до навчання); II групою інвалідності (здатність до навчання тільки у спеціальних навчальних закладах або за спеціальними програмами в домашніх умовах) за 2020 рік таких осіб зафіксовано близько 60; III групою інвалідності – це найбільш чисельніша група студентів, які здатні до навчання в навчальних закладах загального типу при дотриманні спеціального режиму навчального процесу та (чи) з використанням допоміжних засобів, за допомогою інших осіб (крім персоналу, який навчає) – станом на кінець 2020 року їх налічувалося близько 300 по всій Україні, вони є майже у всіх вищих навчальних закладах України.

На міжнародному рівні країни-учасниці Конвенції про права осіб з інвалідністю домовилися про те, що держави-учасниці визнають право осіб з інвалідністю на освіту. Для цілей реалізації цього права без дискримінації й на підставі рівності можливостей держави-учасниці забезпечують інклюзивну освіту на всіх рівнях і навчання протягом усього життя, прагнучи при цьому: а) до повного розвитку людського потенціалу, а також почуття достоїнства та самоповаги та до посилення поваги до прав людини, основоположних свобод і людської багатоманітності; б) до розвитку особистості, талантів і творчості осіб з інвалідністю, а також їхніх розумових і фізичних здібностей у найповнішому обсязі; с) до надання особам з інвалідністю можливості брати ефективну участь у житті вільного суспільства [2, ст.24].

Під час реалізації цього права держави-учасниці забезпечують, щоб: а) особи з інвалідністю не виключалися через інвалідність із системи загальної освіти, а діти з інвалідністю - із системи безплатної та обов'язкової початкової або середньої освіти; б) особи з інвалідністю мали нарівні з іншими доступ до інклюзивної, якісної та безплатної початкової й середньої освіти в місцях свого проживання; с) забезпечувалося розумне пристосування, що враховує індивідуальні потреби; д) особи з інвалідністю отримували всередині системи загальної освіти необхідну підтримку для полегшення їхнього ефективного навчання; е) в умовах, які максимально сприяють засвоєнню знань і соціальному розвитку, відповідно до мети повного охоплення, вживались ефективні заходи з організації індивідуалізованої підтримки [2, ст.24].

Держави-учасниці надають особам з інвалідністю можливість засвоювати життєві та соціалізаційні навички, щоб полегшити їхню повну й рівну участь в процесі освіти і як членів місцевої спільноти. Держави-учасниці вживають у цьому напрямі належних заходів, зокрема: а) сприяють засвоєнню абетки Брайля, альтернативних шрифтів, підсилювальних та альтернативних методів, способів і форматів спілкування, а також навичок орієнтації та мобільності й сприяють підтримці з боку однолітків і наставництва; б) сприяють засвоєнню жестової мови та захопленню мовної самобутності глухих; с) забезпечують, щоб навчання осіб, зокрема дітей, які є сліпими, глухими чи сліпоглухими, здійснювалося з допомогою найбільш підходящих для особи з інвалідністю мов, методів і способів спілкування і в обстановці, яка максимально сприяє засвоєнню знань і соціальному розвитку. Щоб сприяти забезпеченню реалізації цього права, держави-учасниці вживають належних заходів для залучення до роботи вчителів, зокрема й учителів з інвалідністю, які володіють жестовою мовою та (чи) абеткою Брайля, та для навчання спеціалістів і персоналу, що працюють на всіх рівнях системи освіти. Таке навчання охоплює освіту в питаннях інвалідності й використання підходящих підсилювальних і альтернативних методів, способів та форматів спілкування, навчальних методик і матеріалів для надання підтримки особам з інвалідністю. Держави-учасниці забезпечують, щоб особи з інвалідністю могли мати доступ до загальної вищої освіти, професійного навчання, освіти для дорослих і навчання протягом усього життя без дискримінації та нарівні з іншими. Із цією метою держави-учасниці забезпечують, щоб для осіб з інвалідністю забезпечувалося розумне пристосування [2, ст.24].

Нормами національного законодавства визначено, що особа з особливими освітніми потребами - особа з інвалідністю, яка потребує додаткової підтримки для забезпечення здобуття вищої освіти.

В Законі України «Про вищу освіту» визначено, що в структурі вищих закладів освіти можуть функціонувати спеціальні підрозділи, які опікуються особами з інвалідністю в процесі забезпечення їх освітніми потребами. Втім, в умовах зростання кількості осіб з інвалідністю серед молодого населення все більше актуалізується проблема здобуття ними вищої освіти та відповідно гарантування державою право особам з інвалідністю на освіту. Саме тому, вважаємо, що наявність даних підрозділів повинно бути не як право чи альтернатива вибору, а як обов'язок вищого навчального закладу, при цьому даний обов'язок потрібно закріпити к один з критеріїв при ліцензуванні закладу вищої освіти чи акредитації відповідних освітніх програм.

Також зазначимо, що у розділі V «Забезпечення якості вищої освіти» не передбачено необхідних умов для реалізації якісної вищої освіти конкретно для осіб з особливими освітніми потребами та інвалідністю, зокрема підготовки відповідних кваліфікованих фахівців для роботи в інклюзивних навчальних закладах.

Ст. 49 Закону України «Про вищу освіту» визначено, що особа має право здобувати вищу освіту в різних формах або поєднувати їх. Основними формами здобуття вищої освіти є: інституційна (очна (денна, вечірня), заочна, дистанційна, мережева); дуальна.

Враховуючи особливі потреби осіб з інвалідністю вважаємо за можливе запровадити третю форму освіти саме для осіб з інвалідністю – інклюзивне навчання.

Ст. 22 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» встановлено гарантії особам з інвалідністю реалізації права на освіту шляхом делегування закладам вищої освіти обов'язку створення ними необхідних умов для здобуття відповідної освіти.

Прийом на навчання до закладів вищої освіти осіб з інвалідністю проводиться на конкурентній основі відповідно до Умов прийому на навчання до закладів вищої та фахової передвищої освіти, затверджених Міністерством освіти і науки України. Спеціальні умови для здобуття вищої освіти за державним замовленням і за рахунок цільових пільгових державних кредитів надаються: - особам з інвалідністю, які не спроможні відвідувати навчальний заклад (за рекомендацією органів охорони здоров'я та соціального захисту населення); - особам, у яких є захворювання, зазначені у Переліку захворювань та патологічних станів, що можуть бути перешкодою для проходження зовнішнього незалежного оцінювання; - особам з інвалідністю I, II групи і дітям з інвалідністю віком до 18 років, яким не протипоказане навчання за обраною спеціальністю [3, ст.22].

Законі України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» чітко визначено обов'язок держави забезпечити безоплатне отримання професійної освіти і пов'язане з цим обслуговування, відповідно до індивідуальної програми реабілітації особи з інвалідністю. Особи з інвалідністю, діти з інвалідністю з важкими формами інвалідності, які потребують спеціальних умов для одержання професійної освіти, за своїм бажанням можуть навчатися у спеціальних навчальних закладах чи в навчальних закладах загального типу, де створюються відповідні умови згідно з державними соціальними нормативами, та у разі необхідності - за навчальними програмами, адаптованими для навчання осіб, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку. У разі неможливості здійснювати професійну освіту осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю у загальних і спеціальних навчальних закладах їх навчання організовується (за їх згодою або за згодою їх законних представників) вдома за індивідуальними навчальними планами, якщо ця форма допускається змістом професійного навчання за визначеною спеціальністю [4, ст.38].

Більш детально порядок вступу осіб з особливими потребами до закладів вищої освіти визначено в наказі Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Умов прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2021 році» від 15 жовтня 2020 року № 1274. Зокрема, особи з інвалідністю внаслідок війни відповідно до статті 7 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (у тому числі на основі освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста); особи, яким Законом України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» надано право на прийом без екзаменів до державних закладів вищої освіти за результатами співбесіди; особи з інвалідністю, які неспроможні відвідувати заклад освіти (за рекомендацією органів охорони здоров'я та соціального захисту населення) - проходять вступні випробування у формі співбесіди та в разі позитивного висновку про проходження співбесіди рекомендуються до зарахування під час вступу для здобуття вищої освіти на основі повної загальної середньої освіти [5].

Крім того, особи з інвалідністю I, II груп та діти з інвалідністю віком до 18 років, яким не протипоказане навчання за обраною спеціальністю; особи з інвалідністю з числа учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС та потерпілих від Чорнобильської катастрофи, щодо яких встановлено причинний зв'язок інвалідності з Чорнобильською катастрофою, хворі внаслідок Чорнобильської катастрофи на променево хворобу (категорія 1) та особи, які постійно проживали у зоні безумовного (обов'язкового) відселення з моменту аварії до прийняття постанови про відселення (категорія 2); діти осіб, визнаних постраждалими учасниками Революції Гідності, учасниками бойових дій, особами з інвалідністю внаслідок війни відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»; шахтарі, які мають стаж підземної роботи не менше ніж три роки, а також протягом трьох років після здобуття загальної середньої освіти особи, батьки яких є шахтарями та мають стаж

підземної роботи не менше ніж 15 років або які загинули внаслідок нещасного випадку на виробництві чи стали особами з інвалідністю I або II групи, - можуть бути переведені на вакантні місця державного або регіонального замовлення в порядку, передбаченому цими Умовами, якщо вони зараховані на навчання за іншими джерелами фінансування на відкриту або фіксовану конкурсну пропозицію і не отримували рекомендацію на місця державного або регіонального замовлення [5].

На необхідності запровадження IT-технологій при навчанні та запровадженні дистанційного навчання для осіб з особливими можливостями особливо гостро звертають увагу європейські дослідники, які стверджують, що здобувачі вищої освіти з особливими потребами повинні застосовувати алгоритми так званого «машинного навчання», підвидами якого є контрольоване, неконтрольоване та допоміжне навчання [6, с.1; 9].

Таким чином, ми погоджуємося з тим, що для оптимізації процесу здобуття особами з особливими потребами вищої освіти, безумовним, є впровадження та сприяння подальшому розвитку глобалізаційних процесів, розвитку відео зв'язку, застосування та популяризація мультимедійних технологій тощо, що допоможе покращити процес навчання.

В.С. Церклевич зазначає, що оптимальним способом вирішення проблеми потреби в організації інтегрованого/інклюзивного навчання є: • вибір форми навчання (денна, заочна, дистанційна), • наявність соціально-психологічного та соціально-педагогічного супроводу в процесі навчання; • підбір методик та технологій навчання; • доступність реабілітаційних послуг; • індивідуалізований підхід та заходи по інтегруванню в групу однокурсників; • наявність безбар'єрної архітектури та технічне забезпечення процесу навчання; • сприяння у наступному працевлаштуванні за обраною спеціальністю. Вказані складові загалом, рівень їх реалізації в окремому закладі освіти виступають показником доступності освіти для студентів з обмеженими функціональними можливостями [7, с.67].

І.Л. Булик акцентує увагу, що в сучасних умовах необхідно створити умови, які б дозволили здобувати професію для осіб з обмеженими можливостями. Насамперед, необхідно розробити: - аналіз щодо медичних показань й протипоказань до навчання у професійно-технічних навчальних закладах; - забезпечити пріоритетне фінансування наукових досліджень і науково-методичних розробок, спрямованих на припинення депопуляційних процесів в Україні та попередження інвалідності; пошуки нових підходів і технологій у вирішенні проблеми комплексної соціальної реабілітації осіб з особливими потребами, їх освіти та фахової підготовки; - скоординувати з місцевими органами виконавчої влади діяльність щодо працевлаштування інвалідів, забезпечити диференційоване бронювання робочих місць для інвалідів-випускників навчальних закладів; - забезпечити випуск спеціальної наукової, методичної, інформаційної літератури з правових, соціально-економічних питань, професійної орієнтації, переорієнтації, психологічної підтримки, аудіовізуальних засобів навчання, навчальних посібників для професійної реабілітації інвалідів; - забезпечити придбання ПЕОМ, професіографічних матеріалів, нормативно-правових документів, літератури з психологічних питань для кабінетів з професійної орієнтації й психологічної підтримки інвалідів у професійно-технічних навчальних закладах; - забезпечити усунення природних, комунікаційних і архітектурних перешкод, що заважають вільному пересуванню осіб з обмеженими фізичними можливостями у приміщеннях, де здійснюється навчання відповідно до Закону України "Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні"; - розробити перелік інтегрованих професій для підготовки інвалідів у професійно-технічних навчальних закладах з професій, що користуються попитом на ринку праці [8, с.83].

Існують суперечності у змісті ст. 45 і 70. Так, наприклад, у ст. 45 «Зовнішнє незалежне оцінювання» вказується, що «держава забезпечує вступникам з особливими освітніми потребами рівний доступ до зовнішнього незалежного оцінювання за місцем проживання (перебування) таких осіб. Будівлі, споруди та приміщення, у яких проводиться зовнішнє незалежне оцінювання, повинні відповідати вимогам доступності згідно з державними будівельними нормами та стандартами». Як бачимо, у статті не конкретизовано доступність будівель та приміщень і для осіб з особливими потребами та інвалідністю. У п. 2 ст. 70 «Матеріально-технічна база і правовий режим майна вищих навчальних закладів» прописано, що «будівлі, споруди і приміщення вищих навчальних закладів повинні відповідати вимогам доступності згідно з державними будівельними нормами і стандартами. Якщо відповідні об'єкти неможливо повністю пристосувати для потреб осіб з особливими освітніми потребами, здійснюється їх розумне пристосування з урахуванням універсального дизайну. Проектування, будівництво та реконструкція будівель, споруд і приміщень вищих навчальних закладів здійснюються з урахуванням потреб осіб з особливими освітніми потребами». Таке неузгодження між собою статей Закону говорить про недосконалість та безсистемність положень цього Закону та необхідність його доопрацювання на предмет рівного доступу осіб з обмеженими можливостями до якісної вищої освіти як на етапі вступу абітурієнта до ВНЗ, так і на етапі отримання вищої освіти [9, с.32].

Важливою перепоною на шляху до отримання особами з обмеженими можливостями особливих освітніх послуг є складність в отриманні медичного висновку та відповідно пред'явлення його як фактичної підстави, що надає особі гарантії пільгового навчання в закладі вищої освіти.

Висновки. На підставі здійсненого дослідження, на нашу думку, органам публічної адміністрації для забезпечення права осіб з обмеженими можливостями на здобуття вищої освіти є:

1. закріплення на законодавчому рівні положень, які зобов'язують заклади вищої освіти організувати навчальний процес так, щоб навчання осіб з особливими освітніми потребами здійснювалося за спеціальними освітніми програмами з використанням спеціальної учбово-навчальної літератури та засобів навчання;

2. створення у структурі вищих навчальних закладів спеціальних навчально-реабілітаційних підрозділів;

3. організація курсів підвищення кваліфікації серед науково-педагогічного персоналу для здобуття спеціальних навичок подання навчального матеріалу студентам з числа осіб з обмеженими можливостями;

4. запровадження варіативного підходу та спеціальне обладнання навчальних аудиторій з вільним доступом до них осіб з особливими потребами;

5. запровадження дієвої державної концепції інклюзивного навчання на загальнодержавному рівні;

6. розроблення та прийняття програм перспективного розвитку щодо задоволення особливих освітніх потреб осіб з інвалідністю;

7. дієва інформаційна політика популяризації інклюзії з метою створення необхідних умов для зміни негативних стереотипів і ставлення до неповносправних людей в українському суспільстві на основі досягнення соціальної солідарності і соціальної справедливості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кравченко М. В. Актуальні проблеми соціального захисту інвалідів в Україні. *Державне управління: теорія та практика*. 2010. № 2. URL: www.academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10kmvziu.pdf.

2. Інвалідність. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/invalidnist.html>

3. Конвенція про права осіб з інвалідністю. Міжнародний правовий акт від 06.03.2010. Офіційний вісник України. № 101. 2009. Ст. 3496.

4. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21 березня 1991 року № 875-XII. Відомості Верховної Ради УРСР, 1991. № 21. Ст.252.

5. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 6 жовтня 2005 року № 2961-IV. Відомості Верховної Ради України, 2006. № 2-3. Ст.36.

6. Безкоштовна вища освіта для осіб з інвалідністю за спеціальністю “Соціальна робота”. URL: <https://www.prostir.ua/?grants=bezkoshtovna-vyscha-osvita-dlya-osib-z-invalidnistyu-za-spetsialnistyu-sotsialna-robota>

7. Церклевич В.С. Реалізація права на отримання вищої освіти молоддю з обмеженими функціональними можливостями у зарубіжній практиці: від дискримінації до інтеграції. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту*. 2009. С.67-71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2009_1_18.

8. Булик І.Л. Адміністративно-правове забезпечення права на освіту інвалідів. *Проблеми та стан дотримання захисту прав людини в Україні: III Всеукраїнська науково-теоретична конференція, Національна академія внутрішніх справ*, 2012. С.81-83.

9. Малишевська І. Право на вищу освіту осіб з особливими освітніми потребами та інвалідністю у законодавстві України. *«Особлива дитина: навчання і виховання»*. № 2, 2015. С.27-34.

REFERENCES:

1. Kravchenko, M. V. (2010). Aktualni problemy sotsialnoho zakhystu invalidiv v Ukraini. [Actual problems of social protection of the disabled in Ukraine]. *Derzhavne upravlinnia: teoriia ta praktyka*. № 2. Retrieved from: www.academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10kmvziu.pdf. [in Ukrainian].

2. Invalidnist [Invalidity]. Retrieved from: <https://www.msp.gov.ua/timeline/invalidnist.html> [in Ukrainian].

3. Konventsiiia pro prava osib z invalidnistiu. (2010, March 3). [Convention on the Rights of Persons with Disabilities] *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*. № 101. 3496. [in Europe].

4. Pro osnovy sotsialnoi zakhyschenosti osib z invalidnistiu v Ukraini. (1991, March 21), [On the basics of social security for persons with disabilities in Ukraine]. *Zakon Ukrainy № 875-XII. Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR*, 1991. № 21.252. [in Ukrainian].

5. Pro rehabilitatsiiu osib z invalidnistiu v Ukraini. (2005, October 6). [On the rehabilitation of persons with disabilities in Ukraine] *Zakon Ukrainy № 2961-IV. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 2006. № 2-3. 36 [in Ukrainian].

6. Bezkoshtovna vyshcha osvita dlia osib z invalidnistiu za spetsialnistiu “Sotsialna robota”. Retrieved from: <https://www.prostir.ua/?grants=bezkoshtovna-vyscha-osvita-dlya-osib-z-invalidnistyu-za-spetsialnistyu-sotsialna-robota> [in Ukrainian].

7. Tserklevych, V.S. (2009). Realizatsiia prava na otrymannia vyshchoi osvity moloddu z obmezhenymy funktsionalnymy mozhlyvostiamy u zarubizhnii praktytsi: vid dyskryminatsii do intehratsii. [Implementation of the right to receive higher education by young people with limited functional capabilities in foreign practice: from discrimination to integration]. *Zbirnyk naukovykh prats Khmelnytskoho instytutu*. 67-71. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2009_1_18. [in Ukrainian].

8. Bulyk, I.L. (2012). Administratyvno-pravove zabezpechennia prava na osvitu invalidiv. [Administrative and legal provision of the right to education of the disabled]. *Problemy ta stan dotrymannia*

zakhystu prav liudyny v Ukraini: III Vseukrainska naukovo-teoretychna konferentsiia, Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav, 81-83. [in Ukrainian].

9. Malyshevska, I. (2015). Pravo na vyshchu osvitu osib z osoblyvymy osvithnyimi potrebamy ta invalidnistiu u zakonodavstvi Ukrainy. [The right to higher education of persons with special educational needs and disabilities in the legislation of Ukraine] «*Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia*». № 2. 27-34. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 7.05.2021

УДК 347.6

Кожура Людмила Олександрівна,
доктор юридичних наук, професор,
директор Юридичного інституту
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

Маркарян Марина Валеріївна,
кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ПРОХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ПРАЦІВНИКАМИ ЗАКОРДОННИХ ДИПЛОМАТИЧНИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ

У даній статті розкрито особливості проходження державної служби працівниками закордонних дипломатичних установ України.

Визначено, що проходження державної служби працівниками закордонних дипломатичних установ України характеризується такими основними особливостями: 1) нормативно-правовою основою регулювання суспільних відносин щодо предмету дослідження є закони України «Про державну службу» та «Про дипломатичну службу»; 2) дипломатична служба є особливим видом державної служби, що належить до публічної служби; 3) при визначенні особливостей проходження державної служби працівниками закордонних дипломатичних установ України потрібно відмежовувати такі поняття, як «адміністративний службовець» та «дипломатичний службовець», що відповідають родовому поняттю «посадові особи дипломатичної служби»; 4) подвійна система рангів: дипломатичним службовцям присвоюється дипломатичний ранг, адміністративним – ранг державного службовця; 5) наявність привілеїв та імунітетів у працівників закордонних дипломатичних установ України, що встановлені та гарантуються нормами міжнародного та внутрішньодержавного права України та країни перебування; 6) під час проходження дипломатичної служби працівниками закордонних дипломатичних установ України відбувається періодична ротація, тобто планове заміщення посад дипломатичної служби в органах дипломатичної служби посадовими особами дипломатичної служби; 7) розширеній перелік підстав припинення державної служби працівниками закордонних дипломатичних установ України, на відміну від державних службовців інших державних органів.

Виділяється три різновиди посад в органах дипломатичної служби, а саме: дипломатичні посади, адміністративні посади та посади працівників, які виконують функції з обслуговування, що загалом значною мірою впливає на порядок та умови зайняття посади, особливості перебування на ній та процедуру припинення трудових відносин.

З урахуванням доктринальних досліджень вітчизняних науковців та на підставі чинного законодавства України, що регулює питання проходження державної та дипломатичної служби виокремлено основні складники проходження державної служби посадовими особами дипломатичної служби закордонних дипломатичних установ України.

Ключові слова: державна служба, публічна служба, дипломатична служба, консульська служба, представництва, консульства.

Kozhura L., Markaryan M. FEATURES OF PUBLIC SERVICE BY EMPLOYEES OF UKRAINIAN DIPLOMATIC INSTITUTIONS ABROAD

This article reveals the specifics of public service by employees of foreign diplomatic institutions of Ukraine.

It was determined that the completion of public service by employees of foreign diplomatic institutions of Ukraine is characterized by the following main features: 1) the normative and legal basis for the regulation of public relations in relation to the subject of the study are the laws of Ukraine "On State Service" and "On Diplomatic Service"; 2) diplomatic service is a special type of public service belonging to the public service; 3) when determining the specifics of public service by employees of foreign diplomatic institutions of Ukraine, it is necessary to distinguish such concepts as "administrative employee" and "diplomatic employee", which correspond to the generic concept of "diplomatic service official"; 4) a dual system of ranks: diplomatic officers are assigned the diplomatic rank, administrative officers are assigned the rank of civil servant; 5) availability of privileges and immunities for employees of foreign diplomatic institutions of Ukraine, which are established and guaranteed by the norms of international and domestic law of Ukraine and the host country; 6) during diplomatic service, employees of foreign diplomatic institutions of Ukraine undergo periodic rotation, i.e. planned replacement of diplomatic service positions in diplomatic service bodies by diplomatic service officials; 7) an expanded list of grounds for termination of public service by employees of foreign diplomatic institutions of Ukraine, in contrast to civil servants of other state bodies.

Випуск 10. Спецвипуск. 2021